

“Ordu günü” kitabını çapa hazırlayarkən, məsləhət oldu ki, ora özkeçmişimi də salım. Öz-özümə dedim ki, aya qardaş, özüm barədə özümdən yaxşı yazasın adamlar yazdıqlarını yazıblar, qalan bir özüməm. İmzam da Allaha şükür, padişah imzası kimi bir şeydir, möhür yerinə vurulur. Demək belə, özüm özüm barədə...

Mən Kaşqarda da doğula bilərdim, Təbrizdə də. Mən türk atlarının nallarının deydiyi hər bir obada doğula bilərdim. Amma tanrının hökmüylə 1961-də Azərbaycan ulusunda, Tovuz şəhərində doğuldum. Mən uşaq olanda bu şəhərə Taus deyirdilər, sonradan başbilənlərin ağıllarına nə gəldisə Tovuz toponimini qəbul elədilər. Orta məktəbdə müəllimlər bizə belə izah edirdilər ki, bir zamanlar burada çoxlu tovuz quşları yaşadığına görə bu əraziyə Tovuz deyiblər. Hətta şəhərin girəcəyinə heykəl də qoymuşdular, quş nənələrimizin şərəfinə. Biz də uydurmalar aləmində yaşayan bütün Sovet uşaqları kimi günlərlə Tovuzçayın sahilində tovuzquşu lələkləri axtarışlarına çıxırdıq. Bu səyahətlər barədə bir balaca poema da yazmışdım, yəqin Tovuzdakı arxivimdədir.

İlk ədəbiyyat bilgilərimi nənəmdən almışam. Nənəm rus və dünya ədəbiyyatı ilə bağlı geniş bilgilərə malik idi, üstəlik özünün də zəngin folklor fondu vardı və bu bilgilərlə nəvəsi ilə həvəslə bölüşürdü. Ümumən aristokratik əsilli çox bəsitli qadınıydı nənəm, yüzlərlə şeir bilirdi əzbərdən, nağıl dünyası da elə geniş idi ki. Sonradan bu nağıllar mənim yazılarıma qarışdı, mən çoxdan unudulan qədim mifik personajları Azərbaycan realitətinə, hətta Bakı küçələrinə, gətirdim. Nənəmin adında da bir mistika vardı - Elenor, elə nur vermək üçün xəlq olunmuşdu bu qadın. Bu nur mənim əsərlərimdə Azərbaycan dili var olduqca yaşayacaq yəqin.

Azərbaycan ədəbiyyatı ilə tanışlığım isə yəqin ki, orta məktəbdən başlayıb. Məktəbə qədərki dövrdə Azərbaycan dilində yalnız uşaq şeirləri və aşıqların dediyi şeirləri eşitmişdim, həmin dövrdə biz tərəflərdə aşıqsız məclis olmazdı. Atamın doğulduğu Qaraxanlı kəndində toyxanalarda adətən iki mağar qurulardı, birində gövdəniyyətlə məşğul olunurdu, o birində mədəniyyətlə. Peşəkar aşıqların ifasında Koroğlu dastanının heyranıydım, aşıqların söhbətini də Koroğlu

beş fənn oxuyur. Mən texniki fənləri daha çox sevirdim, amma bir gün yeni ədəbiyyat müəllimimiz gəldi, onun böyük öyrətmə entuziazmı vardı, dərstdən sonra ədəbiyyat məşğələləri təşkil edirdi. Dərstdən əlavə qiraət tapşırıqları verirdi, sistemli ədəbi qiraətlər nənəm Elenorun içimdə formalaşdırdığı duyğular bazisinə qarışaraq məndə fərqli dünya duyumu formalaşdırırdı.

İlk şerimi nə vaxt yazdığımı

düşdüm, ədəbiyyatın yeni üfqlərini kəşv elədim. O. Mandelştam, B. Pasternak, A. Axmatova, F. Lorke, H. Heyne kimi şairlərin yaradıcılığı ilə ilk dəfə orada tanış oldum. Saşa Lebedev vardı, yahudi idi, o mənə poeziyanın dünyanı fərqli rənglərdə görmək bacarığı olduğunu anladıldı. Belorusiyada rusca da şeirlər yazmağa başladım. Onlardan bəzilərini uşaqlar gitarada ifa edirdilər, bilmirəm bəlkə indi də oxuyurlar. Aradan gör nəçə illər keçib. Nə

qızlara oxuyurdum. Qızlar çox bəyəndi. İndi də rusdillilə saytlarda dərc olunan şeirlərimin əksər oxucuları qadınlardı. Orta cinsin nümayəndələrinin mənim şeirlərimə münasibəti mənə yaxşı deyil.

Gün gəldi ölkədə aləm qarışdı. Mitinqlər, ermənilərlə savaş... Savaşda iştirak şeirlərimə savaş

Elxan Zal-65

Mən Elxan Zal Qaraxan

Özüm barədə esse

yadıma gəlir, bu haradasa erkən yaşlarımda olub. Adətən gizləndə yazırdım. Bizim məktəbdə şeir yazanlar çox idi, amma gördüm ki, onların yazdıqları mənim yazdıqlarıma bənzəmir. Ona görə heç evdə də heç kime göstərmirdim, artıq nənəm də həyatda yox idi.

İndi qərribə görünsə də, həmin dövrdə ən çox mütləqiyyə elədiyim şeir kitabları Hüseyn Cavidin və Mirzə Ələkbər Sabirin şeirləri idi. Ruslardan M. Lermontovu çox sevirdim, bir də Qoqolun “Dikanka yaxınlığında xutorda axşamlar” əsərini oxumaqdan doymazdım.

Ali təhsilimi Azərbaycan Politeknik İnstitutunda almışam, onda Çingiz İldırım adınaydı. Adından da bellidir ki, orada elə bir ədəbi mühit yox idi, amma texniki təhsil adama dünyanı kəsikdə görmək imkanı verir. Bizimlə paralel oxuyan İmran Əhmədov adlı çox maraqlı bir oğlan vardı, o da şeir yazırdı. Başqalarından fərqli yazırdı, gözəl yazırdı. Ədəbi duyumu güclü idi. Çertyojlardan başımız açılanda yazdığımız şeirləri əsasən bir-birimizə oxuyurduq və dəyərləndirirdik. İndi “Torqovı peyzajı” və “Yaquar yerləşli vaxt” kitablarına salınan xeyli şeirlər tələbəlik illərimdə yazılıb. Ədəbi jurnallar onda bizi dərc eləmirdi, redaktorlar onları oxuyub müdrikənə məsləhətlər verirdilər, amma illər ötəndən sonra həmin adamlar bir vaxt dərc etmədikləri şeirlər barədə yüksək fikirlər söyləməyə başladı-

havası gətirdi. 1988-ci ildə Aydın Məmmədovun yaratdığı “Ana dili” təşkilatı vardı, onlarla əməkdaşlığa başladıq. 1989-cu ildə orada tanış olduğum Firudin Qurbansoy, Ağası Hun, Orxan Fikrətoğlu ilə birlikdə “Türkün səsi” adlı qeyr-leqal qəzet buraxmağa başladım, onu “Azadlıq” meydanında mitinqlərdə satırdıq. Qəzet Tovuz mətbəəsində çap olunurdu və çox yaxşı satılırdı, özü də bir manatdan. Qazandığımız pulu Tovuzun müdafiyyə məsələlərinə xərcləyirdik, onda camaatda heç quş tufəngi də yox idi. Camaat bir yana, heç polis tapançadan başqa silahı yox idi. İlk savaş şeiri-mi də həmin vaxtlarda yazmışam və “Türkün səsi” qəzetində yayınlamışam. “Türklər, haydı qılınca” adlı şeir idi. Məncə pis alınmamışdı, əzbər bilənlər çox idi. Xalq Cəbhəsi

pisdi, yaxşıdı, amma bu mənim seçimişimdi. Ədəbiyyatda da bəxtim gətirib ki, qəbul edilmiş qəliblərdən həmişə qıraqda olmuşam. Buna görə yazdıqlarım da heç kimin yazdığına bənzəməyib...və ədəbi mühitdə mənə “ağ qarğa” statusu qazandırılıb. Necə deyərler, “bizi dimdikləyər, dimdikləyərler, qarğalar fillərin leşini sevər”. Ədəbiyyatın öldüyünün elan edildiyi bir zamanda elitər yazılar yazmaq şübhəsiz ki, ən böyük günah sayılır.

...Bir dəfə evə gələndə gördüm ki, anam mənim şeirlərimi oxuyur. Anamın yüksək ədəbi zövqü var idi, rus və Avropa ədəbiyyatını yaxşı bələd idi, incə dərsinin folklorunu da yaxşı bilirdi. Mən adətən yazılarımı heç kime göstərmirdim, onlar təsadüfən anamın əlinə keçmişdi. Dedi bala, çox yaxşı şeirlərdi, amma qərribə bir yuxu görmüşəm. Üca bir dağ başında, böyük bir mağarada doqquz ağ saqqallı, ağ geyimli pir oturmuşdu, dedilər ki, Elxan de türklərdən yazsın, bu onun yoludur”. Anam Taissa da nənəm Elenor kimi qərribə yuxular görürdü...

Bu söhbətdən bir az keçəndən sonra sanki, qeybdən ün gəldi mənə. Xalqımızın çoxdan unutulduğu qədim türk havaları üstündə şeirlər yazmağa başladım. Buna qədər yalnız “Türklər, haydı qılınca” şeirinin yazmışdım. Və birdən şeirlər axınla gəldi, sanki ulu babam Qaraxanlı prins Mahmud Kaşqari Ulular Uçmağından internetlə göndərirdi. Az müddətdə xeyli şeir toplandı yeni formalaşan düşüncələr faylında. Buna qədər “Günün səsi” və “Ekonomiks” kimi qəzetlərdə baş redaktor işləmişdim, bu qəzetlərin də mövzusu elədir ki, şeirlik halın olmur. Buna görə qəzetçiliyin başını buraxdım. “Türk Tərə Ocağı” adlı bir təşkilat qurdum. 1999-cu il idi, Türk əsrinin astanasında dayanmışdım. Zamanında bu çox populyar təşkilat oldu və Azərbaycanda türkçüluğun formalaşmasında az rol oynamadı. Biz cəmiyyətə bir sıra törənlər təklif elədik ki, onlar bu gün də davam etdirilir. O zaman təsis etdiyim “San yarlığı” mükafatı bu gün də “Beynəlxalq Mahmud Kaşqari Mükafatı” ilə yanaşı öz nüfuzunu saxlamaqdadır. “ALP” və “BİLGƏ” rütbələri verirdim, əsil xaqanlar kimi. Yadımdadır, Atatürk mərkəzində Nizami Cəfərova və Qənirə Paşayevaya “ALP”, “Firudin Cəlilova “BİLGƏ” titulu vermişdik. Zaman göstərdi ki, bu titullar elə onların boyuna biçilib...

(ardı gələn sayımızda)

Mən Kaşqarda da doğula bilərdim, Təbrizdə də. Mən türk atlarının nallarının deydiyi hər bir obada doğula bilərdim. Amma tanrının hökmüylə 1961-də Azərbaycan ulusunda, Tovuz şəhərində doğuldum. Mən uşaq olanda bu şəhərə Taus deyirdilər, sonradan başbilənlərin ağıllarına nə gəldisə Tovuz toponimini qəbul elədilər. Orta məktəbdə müəllimlər bizə belə izah edirdilər ki, bir zamanlar burada çoxlu tovuz quşları yaşadığına görə bu əraziyə Tovuz deyiblər. Hətta şəhərin girəcəyinə heykəl də qoymuşdular, quş nənələrimizin şərəfinə. Biz də uydurmalar aləmində yaşayan bütün Sovet uşaqları kimi günlərlə Tovuzçayın sahilində tovuzquşu lələkləri axtarışlarına çıxırdıq. Bu səyahətlər barədə bir balaca poema da yazmışdım, yəqin Tovuzdakı arxivimdədir...

dəlləri kimi heyranlıqla dinləyərlik. Artıq belə aşıqlar yoxdur.

Mən Tovuz şəhərindəki A. S. Puşkin adına orta məktəbdə oxumuşam, bizim dövrdə bu məktəb respublikada sayılıb seçilən məktəblərdən sayılırdı, bizə də bütün fənləri yüksək səviyyədə tədris edirdilər. Yəqin ki, indi belə məktəblər yoxdu, uşaqlar uzağı dörd-

lar. Redaksiyalarda şeirin necə yazılması ilə bağlı aldığım çoxsaylı məsləhətlərdən sonra dərc olunmaq həvəsim öldü.

İnstitutu bitirəndən sonra təyinatla Belorusiyaya gəldim. Özümə götürdüyüm yeganə kitab Sabirin “Hophopname”si idi, bir də özümün şeir dəftərlərim vardı yanımda. Orada tamam fərqli ədəbi mühitə

isə...Mən Azərbaycana dönəndə poeziya barədə özümün sistemləşmiş düşüncələrim vardı. Mənim poeziyamanın öz dünyası, öz musiqisi, öz havası vardı.

Tovuza gələndə, Kürün qırağında nasos stansiyası vardı, orada başladım işə. Sakit yer idi, əsl şeir yazmaq məkanıydı. Orada yazdığım şeirləri əsasən bizimlə işləyən